

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

AFAVORIR EL PENSAMENT CRÍTIC IMPULSANT LA INTERRELACIÓ DE LES INQUIETUDS I VIVÈNCIES AMB LA REFLEXIÓ TEÒRICA.

**Una experiència de treball col·laboratiu i dialògic en teoria sociològica entre
professorat i alumnat.**

- Sanvicén, Paquita^{1,2}
psanvicen@geosoc.udl.cat
- Molina, Fidel^{1,2}
molina@geosoc.udl.cat
- Mayoral, Dolors^{1,2}
dmayoral@geosoc.udl.cat
- Garcia, Marc¹
Marc.garcia.alias@gmail.com
- Agustí, Anna¹
annagusti7@gmail.com
- Catalán, Esther¹
ester_bcn94@hotmail.com
- Izquierdo, Alex¹
alxinquierdo1985@gmail.com

(1) Universitat de Lleida
Departament de Geografia i Sociologia
Seminari de Reflexió sobre Sociologia Contemporània
Facultat de Ciències de l'Educació
Plaça Víctor Siurana, 1, 25003. Lleida, Espanya

(2) GESEC, grup consolidat

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

1. **RESUM:** Saber utilitzar eines d'anàlisi i tenir unes bases de criteri per interpretar la complexitat social és imprescindible per a l'alumnat universitari que es forma per a professions que incideixen directament en/i amb la problemàtica de les persones. El repte és conscienciar l'alumnat de la utilitat de l'anàlisi sociològica. Aquesta comunicació presenta una experiència innovadora d'aprenentatge que posa en valor les seues vivències, capital social, cultural i objectius vitals.
2. **ABSTRACT:** All the university pupil need sociological thoughts. It's specially necessary for the students that will be professionals of the social work, education work, etc. For the professors, the challenge is to bring over their experience and theory learning. This communication explain a innovate experience, that is doing for students and professors in the same time, and puts un value their experiences, social capital, cultural and vital pourpose.
3. **PARAULES CLAU** aprenentatge col·laboratiu, generació de coneixement, transferència de coneixement, imaginació sociològica / Teoria de la modernitat líquida / **KEYWORDS** Collaborative learning; creation of knowledge; sociological imagination, transfer of knowledge, Liquid Modernity.
4. **DESENVOLUPAMENT:**

"E aquí el mayor desafío para los educadores. ¿que aprendizajes consideramos básicos y necesarios para transmitir a los alumnos, que puedan ser útiles?, si hemos cambiado hasta los esquemas de memoria?

La memoria retentiva se considera "inútil" en los tiempos que corren, ahora lo que vale es la efectividad, la velocidad de esta, ya que estamos expuestos a un constante reciclaje de información.

Otro aspecto a destacar es la infoxicación que nos invade, saber separar el grano de la paja.

Alba M¹.

L'experiència que es descriu en aquesta comunicació s'ha desenvolupat al llarg dels cursos 2012-2013 i 2013-2014 en el marc de l'assignatura de Sociologia de primer del

¹ Cita de la carta d'Alba M. alumna del curs 2013-2014

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Grau de Treball Social de la Universitat de Lleida. És fruit de la necessitat d'assajar estratègies per adequar l'aprenentatge sociològic a la nova realitat i característiques dels alumnes. A la base hi ha la reflexió sobre les dimensions comunicatives de l'aprenentatge, que ja no és unidireccional, sinó multidireccional i compartida entre l'alumnat i el professorat. Tanmateix, la responsabilitat del docent continua sent nuclear i conjuga dos reptes : d'una banda ajudar a construir coneixement, no només transmetre-lo (Freire:1994). Com ajudar els estudiants, futurs professionals, en l'adquisició d'eines - en el nostre cas eines sociològiques- que els permetin, com a individus i com a professionals, orientar-se en aquest procés i seguir-lo amb èxit. De l'altra, aconseguir que l'alumnat faci seua la necessitat de pensar, de reflexionar, de manera argumentada i, de grat, sobre les lectures i evidències de caràcter científic i n'extregui elements de comprensió i anàlisi propis.

L'experiència s'inscriu en la reflexió sobre el canvi de paradigma social en la nostra societat i les afectacions que suposen en la pràctica docent. Es basa també en l'anàlisi de la complexitat actual i del paper que tenen les professions que estan en contacte directament amb les persones. Alhora, es fonamenta en l'evidència de la necessitat que tenen aquests professionals d'aprofundir en la seua formació sociològica.

La del treballador social és una tasca, “compromesa, dedicada a fomentar el benestar i la qualitat de vida de l'ésser humà dins el conjunt social.” Els professionals –que es comencen a formar a la universitat a primer curs- “adrecen la seua intervenció a aquells individus, famílies, grups i col·lectivitats que estan en una situació de malestar social, ja sigui per causes personals, per conflictes derivats de la seua interrelació amb el medi social o a causa de l'estructura de la societat contemporània”²

Els estudiants que volen dedicar la seua trajectòria professional a intervenir en contacte directe amb persones, grups socials i les seues problemàtiques, - mestres, educadors, treballadors socials, etc.- es preparen per saber actuar en la cada cop més accentuada complexitat i imprevisibilitat de la nostra societat contemporània; en la multiplicitat de les situacions que afecten els individus, la mudança dels perfils dels col·lectius

² L'entrecomillat és extret de la presentació del Grau de Treball Social de la Universitat de Lleida <http://www.geosoc.udl.es/docencia/treballsocial.html>

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

d'intervenció tradicional i, alhora, per saber sobreviure en la immediatesa i variabilitat dels canvis que va fent inservible bona part de l'experiència acumulada i demana una resocialització constant.

A les aules els estudiants es formen com a professionals però també com a persones. Per a tot necessiten eines i estratègies que els permetin pensar i reflexionar lliurement però alhora de manera crítica i constructiva; que els permetin aprendre a aprendre i aprofitar també les seues experiències viscudes, les seues inquietuds com a font d'aprenentatge i de reflexió constant. La societat actual està en transformació permanent i els coneixements, les experiències, els continguts, canvien i es renoven a un ritme vertiginós. La Sociologia és una matèria obligatòria en el currículum amb l'objectiu que els proporcionï eines i estratègies amb les quals fornir unes bases sòlides d'interpretació i comprensió de la societat actual. Els canvis socials que no són llunyans als estudiants, sinó que en formen part alhora que els afecten. Igual que el professorat també en som afectats i també en formem part, com a actors i com a agents. L'alumnat té vivències, experiències, i sobretot com a signe més important dels temps l'accés ple a tot tipus d'informació via xarxes socials. Viu –vivim- en la societat del no esforç. en la societat de la immediatesa i dels 140 caràcters. Mai les mudes socials podien ser estudiades i analitzades *en directe*, ara sí. I aquestes són característiques importants que afecta alhora l'enfocament docent i l'aprenentatge i que cal aprofitar com a oportunitats.

Probablement, com ens deia l'Alba en el fragment de la seua carta amb què hem encapçalat aquesta comunicació, el repte més important és saber no només com seguir el procés des de l'anàlisi de continguts, i el progrés cap a la comprensió, l'elaboració de coneixements i l'acció, sinó també saber destriar el gra de la palla de l'allau imparable d'informacions fugaces, de credibilitat difusa que ens va colgant en un món hipercomunicat. Es constata que en el món de la renovació i la innovació obligades, encara cal mantenir pensaments clàssics encara no superats. En aquest sentit, continua sent imprescindible la necessitat de tenir, i ensenyar a tenir, *imaginació sociològica* (Mills:1987)

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

La idea que hi ha a la base és la posada en valor de l'experiència, el capital social, cultural, experiencial, vital de l'alumnat –futurs professionals

La pràctica que presentem en aquesta comunicació pretén conjugar aquests diferents aspectes: aprenentatge bidireccional, motivació, descoberta de la teoria sociològica contemporània, anàlisi de la realitat immediata, reflexió personal i col·laborativa, i contrastació teòrica, amb les pròpies vivències, experiències i inquietuds. Tal com s'ha desenvolupat implica dos escenaris: l'aula i l'espai fora de l'aula.

a) Objectius

- 1) Millorar la capacitat d'anàlisi crítica argumentada de l'alumnat
- 2) Atansar a l'alumnat la teoria sociològica des d'un punt de vista vivencial
- 3) Contrastar l'experiència, el capital social, cultural, experiencial, vital de l'alumnat amb la teoria sociològica.
- 4) Sensibilitzar l'alumnat sobre la utilitat del pensament sociològic en la seua pràctica personal i professional.
- 5) Aconseguir que l'alumnat construeixi nou coneixement i el traslladi als companys i, si escau, a la societat.
- 6) Compartir els diferents punts de vista i retroalimentar-nos com a equip de treball mútuament
- 7) Dotar el grup d'un espai permanent de reflexió i diàleg lliure més enllà de l'aula

b) Descripció del treball

Conèixer i reconèixer els autors i teories sociològiques de referència clàssiques i sobretot contemporànies és imprescindible, des del punt de vista docent per, al futurs professionals. L'alumnat de primer, en general, s'enfronta per primer cop amb el pensament sociològic i amb una bibliografia sovint de lectura àmplia i complexa que li costa d'entendre i que veu llunyana a la seua realitat. Com atansar-les a l'alumnat de manera amena, i rigorosa alhora, que vagi més enllà de la simplificació de les idees o d'un tutorial?

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESITATS ACTUALS

A partir de les reflexions que acabem de sintetitzar en la introducció, vam veure l'oportunitat de passar de la teoria a la pràctica a l'hora d'estudiar teòrics actuals com Bauman i la *Modernitat Líquida* –per nosaltres imprescindible d'analitzar a primer curs.

L'experiència es va encetar, com un pilot, a l'octubre de 2012. Després d'introduir Bauman a partir d'algunes notícies i conferències que es poden trobar a la xarxa, vam triar com a lectura obligatòria una de les seues obres, *44 cartes desde el mundo líquido* (Bauman:2010). El llibre, com la majoria de l'autor, desenvolupa la seua teoria a partir de situacions i exemples reals, cosa que ens va permetre organitzar una tasca de classe que sortia del que era habitual.

La tasca va consistir a llegir una selecció de cartes, reflexionar-hi i escriure una carta de resposta, adreçada a Z. Bauman, en la qual podien comentar, ampliar, rebatre, qüestionar, etc. el que els havia semblat el que hi deia l'autor. No hi havia cap restricció més enllà de mantenir el format carta, el llenguatge formal i fer referència als temes de les cartes que s'havien llegit. Vam fer una ficció que era pensar que treballessin com si realment Bauman les hagués de llegir. La tasca que era personal tenia també una vessant col·laborativa. Dins un termini establert prèviament, l'alumnat va trametre a la professora les cartes. Es va esborrar de cada carta qualsevol indicatiu que pogués identificar l'autoria i es van penjar en el repositori intern a què tenen accés l'alumnat del curs. Sense saber qui les havia escrit, cadascun les van valorar i puntuar. Al final les tres millors es van llegir a classe. La valoració de l'aula va ser molt positiva, en paraules seues, “*havien fet una cosa diferent que els havia fet pensar*”.

Aquesta pràctica s'hagués pogut quedar com una activitat avaluable més, però vam veure què realment tenia un alt potencial motivador i reflexiu. La llibertat d'escriure, la lectura prèvia de situacions en què es podien reconèixer, havia possibilitat que un alt nombre d'aportacions contingués aportacions rellevants.

Això ens va fer pensar en l'oportunitat per aprofundir-hi. Que valia la pena que aquelles idees i pensaments no es quedessin al calaix. Però això no es podia fer de manera unidireccional sinó calia implicar-hi els protagonistes.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

La professora va fer una crida a la participació als alumnes del curs i altres que ja havien treballat amb ella cursos anteriors, i van compartir que calia traslladar totes aquelles reflexions més enllà de l'aula. Es va crear un equip de treball en el si del qual es va fer una tria de les millors per elaborar amb aquell material una publicació i un primer disseny de contingut.

Les reflexions d'aquest primer nucli de treball, format per estudiants de Treball Social de 4t, de 1r, i de 2n, i la professora, van comportar la necessitat de formalitzar aquelles trobades i crear un àmbit específic complementari a l'aula. Així, al novembre de 2013 vam constituir el Seminari de Reflexió sobre Sociologia Contemporània.³ Un dels seus objectius és ser un espai permanent de diàleg complementari a l'aprenentatge de l'aula.

Amb aquest marc constituït i l'anàlisi de les primeres cartes que estàvem fent, ens va portar a donar continuïtat a la tasca. En el curs 2013-2014, la tasca *Cartes a Bauman* va tornar a formar part de les feines avaluable de l'assignatura. Les parts del llibre *44 cartas desde el mundo líquido* (Bauman:2010) que calia llegir i contestar van ser diferents del curs anterior. Aquest cop ja es va explicar a l'alumnat els objectius reals del que estàvem fent i se'ls va convidat a formar part del Seminari. La participació va ser total i el nivell de contingut de les cartes encara més alt. El procés va seguir les mateixes pautes que l'any anterior: votacions cegues per part del grup i tria de les millors. D'aquell grup classe, es van incorporar voluntàriament a l'equip del Seminari quatre noies més i s'hi va afegir, encara, una antiga alumna ja treballadora social, que segueix la feina per Internet des de Dublin.

El grup s'ha reunit cada setmana durant set mesos per dialogar sobre les cartes, els temes que es tracten, compartir l'enfoc de cada capítol i l'elaboració final del text. La proposta de publicació final acordada per l'equip va ser anar més enllà de la simple publicació de les cartes i plantejar-nos conjuntament un repte de més envergadura: elaborar nou coneixement a partir del contrast entre la pròpia experiència i els temes tractats. L'interès de la proposta era elaborar pensament al voltant de la teoria de la Modernitat Líquida des de la perspectiva dels joves estudiants que formen part de la societat líquida. En el resultat final no només hi estan reflectides les cartes guanyadores

³ Seminari de Reflexió sobre Sociologia Contemporània <http://www.cejem.udl.cat/cat/?p=603>

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSTATS ACTUALS

dels dos anys, sinó totes d'una manera o altra. El centenar de cartes del còmput global es veu reflectit en els diferents capítols ja que de cadascuna s'han incorporat aquelles idees més interessants que aportava.

Cada membre del grup, en algun cas per parelles, ha agafat la responsabilitat de desenvolupar un capítol. La tasca ha comportat per part de tots buscar bibliografia, llegir, comentar, anotar, relacionar idees, defensar-les a l'equip, etc. Una feina molt enriquidora a la qual en aquest format no estàvem acostumats i que hem après a fer tots junts. La tria del tema del seu capítol, l'enfoc del contingut, l'encaix amb el contingut de les cartes dels companys, la selecció de la informació, la relació amb la seua pròpia experiència, ha estat decidida inicialment per cadascun dels membres de l'equip i, alhora, ha estat comentada, dialogada, discutida, contrastada pel conjunt del grup en les trobades setmanals. Hi ha hagut molts moments intensos i debats realment apassionants.

El producte final, que quan es llegeixi aquesta comunicació és previst que estigui ja acabat i adreçat al professor Bauman, té la forma d'un assaig que pretén tractar la teoria de la societat líquida de manera amena i divulgativa, des de la mirada d'alumnes que s'hi ha submergit i a partir d'analitzar-la analitzen alhora el que els volta. El títol provisional és *Hi ha anclatges en aquest món líquid?* I conté una desena de capítols sobre aspectes com ara la visió de la teoria vista a través dels seus comentaris escrits, el consumisme, l'educació, la soledat, les tecnologies, les desigualtats, els joves, les responsabilitats compartides i les pors. Incorpora també un capítol que recull el més d'un centenar de preguntes sense resposta que l'alumnat va deixar escrits per a Zygmunt Bauman.

c) Conclusions

Els mesos de trobades setmanals han creat un ambient de treball i una complicitat que l'aula no possibilita. També ha evidenciat el potencial dels joves i l'interès a participar en activitats que els puguin aportar no només coneixements sinó també noves experiències i nous espais de relació, diferents dels virtuals. Per al treball docent, la valoració és positiva ja que ha comportat que una tasca d'aula tingui un significat més enllà de la cerca d'una qualificació. Ha possibilitat també reunir al voltant d'un autor i

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

unes teories, un grup divers que en un treball horitzontal voluntari, col·laboratiu i dialògic, s'han anat apassionant per un tema sobre el qual, tots junts, hem llegit, aprofundit, creat nou coneixement i plantejat nous aspectes de reflexió i noves possibilitats de treball conjunt en el marc del Seminari.

Professors i alumnes, al mateix nivell, en formem part i hi interaccionem en pla d'igualtat. El resultat és us aprenentatge en comú, una retroalimentació mútua, una millora de la comprensió i l'elaboració de nous coneixements i de noves perspectives per mirar l'entorn.

Els alumnes que en formen part valoren especialment que s'ha generat una relació de confiança entre estudiants de diferents cursos, edats, interessos i professors en línia horitzontal cosa que afavoreix l'anàlisi, la comprensió, la interpretació. Que comparteixen espai alumnes de diferents cursos amb el professorat cosa que afavoreix l'intercanvi d'idees, d'experiències i l'aprenentatge informal. També valoren poder participar en generar opinió fonamentada i formar part de la creació de nou material acadèmic.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

ALONSO TAPIA, J. (2001) "Motivación y estrategias de aprendizaje: principios para su mejora en alumnos universitarios", en GARCÍA-VALCÁRCEL MUÑOZ REPISO, A. (Coord.). *Didáctica universitaria*. Madrid: La Muralla. pp. 79-111.

AYUSTE, A.; FLECHA, R. (1994): *Planteamientos de la pedagogía crítica: comunicar y transformar*. Barcelona: Graó

BAIN, K. (2005): *Lo que hacen los mejores profesores universitarios*. Valencia: Publicaciones de la Universidad de Valencia.

BARNETT, R. (2001): *Los límites de la competencia. El conocimiento, la Educación Superior y la Sociedad*, Barcelona: Gedisa.

BAUMAN, Z. (2010): *44 cartas desde el mundo líquido*. Barcelona: Paidó

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

- “ (2013): *Sobre la educación en un mundo líquido*. Barcelona: Paidós
- FREIRE, P. (1994): *Cartas a quién pretende enseñar*. Madrid: Siglo XXI
- “ (1996): *A la sombra de este árbol*. Esplugues de Lobregat: El Roure
- HABERMAS, J. (2001): *Teoría de la acción comunicativa*. Madrid: Taurus
- RODRIGUEZ, S. (2003): “Nuevos retos y enfoques de la formación del profesorado universitario” *Revista de Educación*, mayo-agosto, pp. 67-97
- SALABURU, P., (2007) *La Universidad en la encrucijada*. Europa y EEUU, Madrid: Academia Europea de Ciencias y Artes.
- WEIMER, M. (2002): *Learned-centered teaching. Five key changes to practice*. San Francisco: Jossey-Bass
- WRIGHT MILLS, C. (1987): *La imaginació sociològica*. Barcelona: Herder